

Förundersökning vid

Björkby

Arkeologisk förundersökning vid Björkby,
Vallentuna socken och kommun. Uppland.

Göran Werthwein
Richard Grönwall

Rapport 2002:6

Förundersökning vid

Björkby

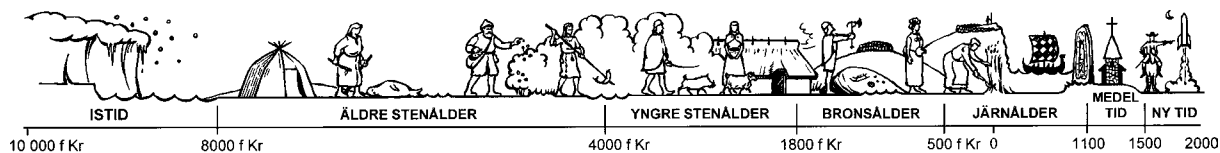
Arkeologisk förundersökning vid Björkby,
Vallentuna socken och kommun. Uppland.

Göran Werthwein
Richard Grönwall

Rapport 2002:6

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Anders Ericsson
 Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2002

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Syfte och metod	9
Resultat	9
Referenser	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figurförteckning

Fig. 1. Undersökningsområdet markerat på Blå kartan, skala 1:100 000.	6
Fig. 2. Plan över schakt och anläggningar. Skala 1:2000.	8
Fig. 3. Syllstenar till Hus 1, bilden tagen från N. Foto Göran Werthwein.	9
Fig. 4. Syllstenar till Hus 2, bilden tagen från NV. Foto Göran Werthwein.	10
Fig. 5. Plan och profil över härden A1. Skala 1:20.	10

Bilagor

Bilaga 1. Anläggnings-, fynd- och schakttabell

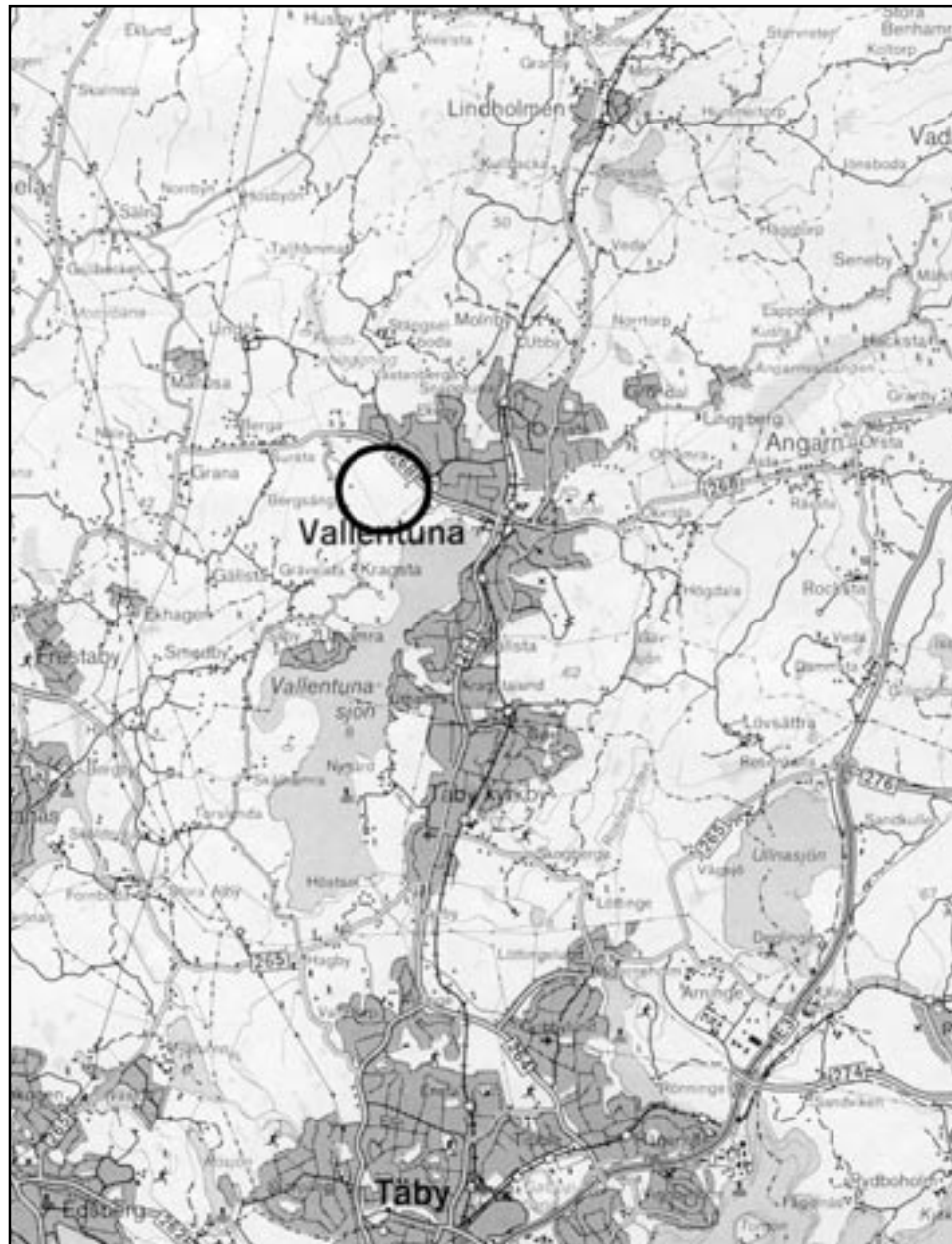

Fig. 1. Undersökningsområdet markerat på Blå kartan, skala 1:100 000.

Sammanfattning

Stockholm läns museum har på uppdrag av Vallentuna kommun utfört en förundersökning vid Björkby, Vallentuna socken och kommun. Anledningen var att kommunen planerar att anlägga en begravningsplats. Förundersökningsområdet var beläget på ett större impediment. I övrigt var området omgivet av lägre liggande åkermark.

Tidigare täktverksamhet av sand och grus har resulterat i stora ingrepp i topografin inom undersökningsområdet. De tidigare täktytorna har, framför allt i väst, senare använts som avstjälningsplats för bl.a. byggmaterial. Vid en arkeologisk utredning av området framkom att den planerade exploatering dels skulle komma att beröra delar av Björkbys gamla tomt enligt en avmätning från 1635, dels beröra en härd vilken bedömdes kunna vara av förhistoriskt ursprung. Detta, tillsammans med Björkbys läge i en i övrigt fornlämningsstätt bygd, ansågs enligt Länsstyrelsen som tillräckliga skäl för att besluta om en förundersökning av platsen.

Ett antal schakt grävdes inom det aktuella området, men inga ytterliggare lämningar av förhistorisk karaktär påträffades. Den tidigare påträffade härden dokumenterades och grävdes ut.

Schakt drogs intill två sedan tidigare kända husgrunder, delvis synliga ovan jord. I dessa framkom tegel, järn, fajans och välbevarat trä. Inga av dessa lämningar kan sägas vara äldre än 1800-tal. Kring härden framkom inga förhistoriska lämningar eller fynd. En kvarnsten påträffades dock i en vägfyllning och tolkas därför vara tagen ur sin egen kontext.

Bakgrund

Vallentuna kommun önskar anlägga en begravningsplats vid Björkby, Vallentuna socken, Uppland. Vid en arkeologisk utredning framkom en förhistorisk bebyggelseindikation i form av en härd (Boije, 2001:26). Inom området finns synliga spår i form av husgrunder efter senare bebyggelse. Med anledning av detta har Stockholms läns museum, på uppdrag av kommunen, under två dagar i april 2002 genomfört en förundersökning av området.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet är beläget på ett impediment i ett för Mälardalen typiskt flackt sprickdalslandskap, med sin högsta punkt ca 25 meter över havet (fig 1). Impedimentet utgörs huvudsakligen av isälvsand och morän, med inslag av berg i dagen. Impedimentet sträcker sig vidare mot öster, medan de lägre liggande ytorna i norr, syd och väst utgörs av åkermark med postglacial finlera (SGU 1974). Då områdena öst och väst om Björkby till stor del består av sand och grus har dessa tidigare kommit att nyttjas för täktverksamhet. Efter täktverksamhetens upphörande har dessa ytor använts som avstjälningsplats för bl.a. byggmaterial (Boije 2001).

Det äldsta skriftliga belägget för Björkby dateras till 1538 och kartografiskt finns gården belagd från 1635 då man lät genomföra en geometrisk ägomätning (Boije 2001:10).

I en hage belägen i en nord-nordöstsluttning, direkt söder om mangårdsbyggnaden, var rester efter två stenlagda husgrunder synliga. Husgrunderna utgjordes av kall-

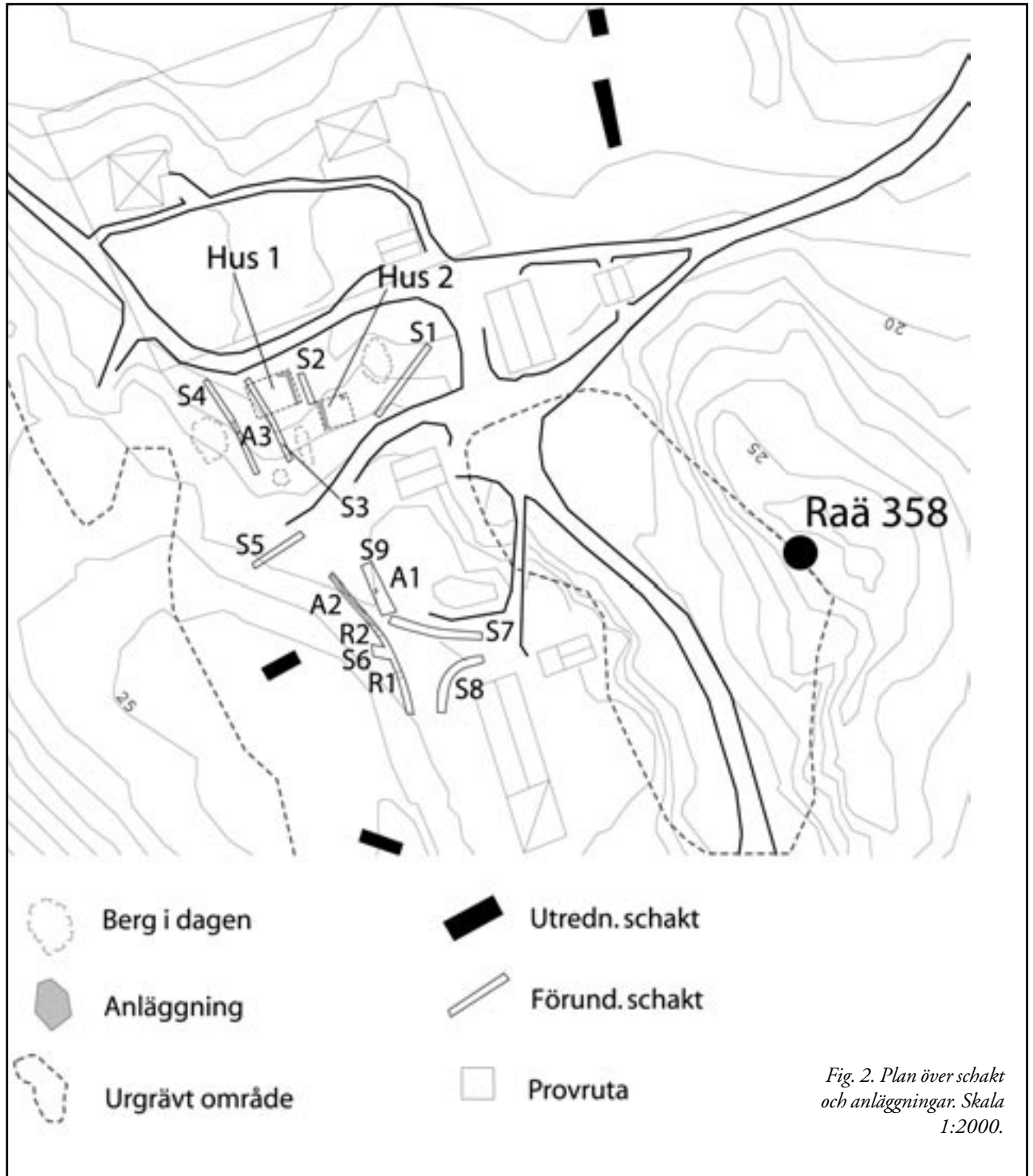

Fig. 2. Plan över schakt och anläggningar. Skala 1:2000.

murade stensyllar, samt en ovan mark synlig hörnsten (fig 3 och 4). Omedelbart intill i väster, söder och öster fanns berg i dagen kring lämningarna.

Den norra delen av undersökningsområdet, väster om mangårdsbyggnaden, utgjordes till stora delar av berg i dagen. Denna yta hade dessutom avsevärt påverkats av de verksamheter som bedrivits i samband med att området tagits i anspråk som täktplats. Denna del ansågs därför som ointressant vad beträffar förhistoriska och historiska lämningar.

Öster om undersökningsområdet ligger en sedan tidigare registrerad stensättning (Raä 358). Denna är belägen precis intill den östra kanten av den tidigare nämnda sandtäkten.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att kontrollera om det fanns ytterligare förhistoriska bebyggelseindikationer i anslutning till den under utredningen påträffade härden (A1). Av intresse var även att se vilka typer av lämningar som kunde komma att beröras inom Björkby tomts gamla utsträckning i området med de två husgrunderna, samt att försöka datera dessa.

Ett antal schakt grävdes på de ytor som bedömdes vara antikvariskt intressanta. En grävmaskin utrustad med planskopa användes vid undersökningen. Ytskiktet skrapades bort i tunna skikt ned till en nivå som bedömdes vara ursprunglig markyta. Ett par provrutor grävdes för hand i stick om 0,05 meter.

Alla schakt, liksom husgrundslämningarna, större ytor med berg i dagen samt anläggningar inmättes med totalstation. Härden (A1) dokumenterades på ritfilm. Valda anläggningar fotograferades med digitalkamera.

Resultat

Totalt upptogs nio schakt fördelade på två ytor, där fem av dem (inklusive utredningsschaktet) upptogs kring härden och fyra kring de två synliga husgrunderna (fig 2).

Området kring den under utredningen funna härden (A1) begränsades i väst av berg i dagen och i öst och nordöst av täktverksamhet. Denna yta var alltså från början relativt väl avgränsad. Två provrutor á 1x1 meter grävdes i schakt 6 för att undersöka om något förhistoriskt kulturlager kunde finnas i anslutning till härden. Schakt 6 bestod i den nord-nordvästra delen delvis av

Fig. 3. Syllstenar till Hus 1, bilden tagen från N. Foto Göran Werthwein.

påförd krossten. Detta tolkas vara en väg (A2) vilken lett till en idag befintlig lada belägen i områdets södra del (fig 2). I vägfyllningen påträffades en kvarnsten i två delar, i form av en överliggare till en handkvarn (A3). Denna mätte ca 0,40 x 0,25 x 0,1 meter och var svagt skålad på den slipade ytan. Då den påträffades i vägruset kan den inte med säkerhet knytas till platsen. I samma schakt påträffades även enstaka fynd av taktegel och järnskrot. I övrigt påträffades inga fynd eller förhistoriska lämningar vare sig i schakt eller provrutor.

Fig. 4. Syllstenar till Hus 2, bilden tagen från NV. Foto Göran Werthwein

Efter samtal med Länsstyrelsen beslutades att den under utredningen funna härden (A1) åter skulle tas fram och grävas ut. Anledningen till detta var att slippa återvända vid ett senare tillfälle för att slutundersöka endast en anläggning.

Utredningsschaktet (S9) öppnades och härden återfanns centralt i dess västra kant. Härden mätte ca 0,9 x 0,7 m och var ca 0,15 m djup (fig 5). Inga fynd påträffades i anläggningen.

I samtliga schakt kring husgrunderna påträffades rikligt med tegel/taktegel samt järnföremål (spik, hästskor m.m.). I schakt 3 påträffades även buteljglas och i schakt 1 fajans och välbevarade träplankor. Centralt i schakt 4 framkom en samling större stenar, ca 0,2 m i diameter, uppslängda mot den i väst liggande hällen (A3). Stenansamlingen ansågs utgöra röjningssten (bil 1).

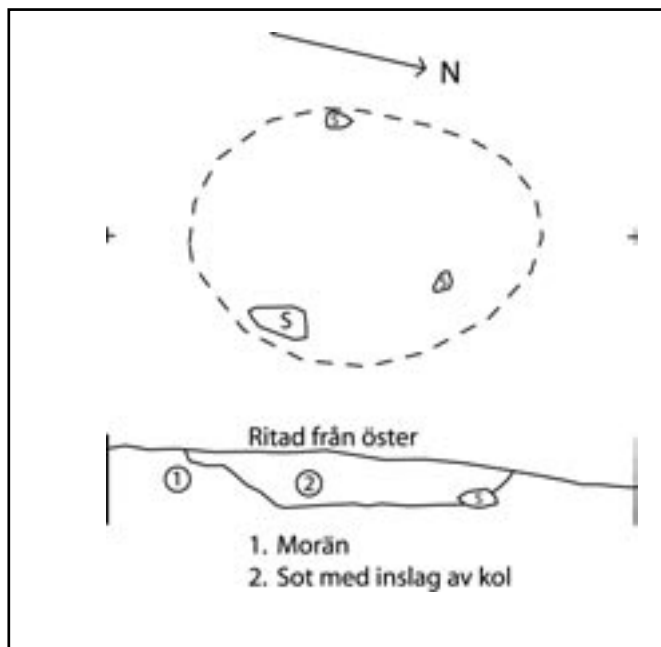

Fig. 5. Plan och profil över härden A1. Skala 1:20.

Husgrund 1 bestod av en i nord-nordväst och öst-nordöst bevarad kallmurad stensyll. Stenarna mätte ca 0,3-0,9 meter i diameter. Den nord-sydligt orienterade syllraden var ca 7,5 meter lång, medan den öst-västliga mätte ca 2,5 meter. I förlängningen av den öst-västliga syllan återfanns eventuellt husets nordvästra hörnsten.

Husgrund 2, belägen öster om Husgrund 1, utgjordes av en stensyllsrad i nord-sydlig riktning (västra väggen), ca 5,7 meter lång, med en stenstorlek på ca 0,8-1,0 m. diameter samt husets nordöstra hörnsten.

Inget av fynden på husgrundsytan dateras vara äldre än 1800-tal, vilket indikerar att bytomtens äldre delar troligen legat på en annan plats. De kan ha varit belägna på de ytor som schaktats bort i samband med täktverksamhet, eller så kan de finnas på samma tomt som den nutida mangårdsbyggnaden, vilken inte berörs av en eventuell exploatering.

Referenser

SGU. 1974. Sveriges Geologiska Undersökning. Ser. Ae nr 10. Geologiska kartbladet Uppsala SO. Stockholm 1974.

Boije, M. 2001. *Vallentuna. Arkeologisk utredning vid Björkby och för Hagaskolan, Vallentuna socken och kommun, Uppland*. Stockholms läns museum. Rapport 2001:26.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stockholms läns museums dnr:	2002:36
Länsstyrelsens beslut dnr:	2021-02-5749
Ekonomiska kartans blad:	11I 0f Vallentuna
Belägenhet:	X 162733 Y 660385
Undersökningsperiod:	5 – 16 april 2002
Arkeologisk personal:	Göran Werthwein, projektansvarig Richard Grönwall, rapportansvarig
Kommun:	Vallentuna
Socken:	Vallentuna
Arkivmaterial:	Förvaras på Stockholms läns museum

Bilaga 1. Anläggnings-, fynd- och schakttabell

Schakt	L	B	Dj	Material	Anl.	Fynd	Övrigt
1	12	1	0,3	Kulturpåverkad stenig mo. I botten sandig morän.		Tegel, taktegel, fajans, järn, trä	Centralt några större stenar.
2	6	1	0,3	Kulturpåverkad stenig mo. I botten sandig morän.		Taktegel, järn	
3	17	1	0,3	Kulturpåverkad stenig mo. I botten sandig morän.		Taktegel, buteljglas, järn	
4	16	1	0,3	Kulturpåverkad stenig mo. I botten sandig morän.		Taktegel, järn	Stenansamling mot hällen, centralt i schaktet.
5	9	1	0,3	Morän.			I sydväst en grop m krossten.
6	38	1	0,3	Mylla, grus. I botten stenig mo.	A2	Tegel, järn	Fyllnadssten i norr, troligen vägfyllning. 2 provrutor grävda
7	18	1	0,3	I öst grusig morän. I väst morän.			I öst några större stenar 0,4-0,5 m.
8	16	1	0,3	I syd sand. I ost-nordost grusig morän			I öst-nordöst större stenar, ca 0,4-0,5 m.
9	8	1,3	0,3		A1		Utredningsschakt.
Anl	L	B	Dj	Material	Typ	Fynd	Övrigt
A1	0,95	0,7	0,15	Sotig mo m inslag av kol	Hård		
A2					Väg	Kvarnsten	
A3	2,8	1		sten, ca 0,2 m	St.ko nc.		Anl. Fortsätter utanför schakten. Endast avgränsad i NV-SO riktning
Hus 1				Sten, ca 0,3-0,9 m.	Hus		Kallmurad stensyll. Synlig i nord och öst.
Hus 2				Sten, ca 0,8-1,0 m	Hus		Stenrad i väst. Hörnsteno nordöst
Ruta	St 1	St 2					
1	Grus	Steril mo				Fyndtom	Ej kulturpåverkad.
2	Grusig morän	Steril mo				Fyndtom	Ej kulturpåverkad.